

KONCEPCIÓ
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
FŐTITKÁRI TISZTSÉGÉNEK BETÖLTÉSÉHEZ

Kollár László

2020. január

Tartalom

1	Bevezető gondolatok.....	3
2	A köztisztület szerepének erősítése, az MTA a nemzet tanácsadója	7
3	Együttműködés a magyar tudományosság erősítésére.....	8
4	Szervezeti kérdések.....	9
5	Pályázati rendszer	10
6	Minőségbiztosítás	10
7	Tudománynépszerűsítés	11
8	Magamról	12

1 Bevezető gondolatok

Az MTA egyik legfontosabb közfeladata a tudomány művelésének támogatása és a tudomány képviselése, ezért érdemes végiggondolni, mit is értünk tudományos kutatáson, ezen belül alapkutatáson, mik a tudomány művelésének főbb jellemzői és mi a jelentősége (a közvetlen eredményen túlmenően) a tudományos kutatásnak.

Alapkutatás

Az alábbi, Donald Stokes-tól származó táblázat igen szemléletesen mutatja a kutatások közti különbségeket:

		Felhasználás figyelembevétele	
		nem	igen
Alapvető megértés keresése	igen	1. Tiszta alapkutatás (Bohr)	2. Felhasználás orientált alapkutatás (Pasteur)
	nem		3. Tiszta alkalmazott kutatás (Edison)

Az alapkutatások mindig a jelenségek magyarázatát keresik, az alapvető természeti törvényekre építenek, lehetnek felhasználás-centrikusak (Pasteur negyede) és lehet, hogy azt mellékesnek tekinti (Bohr negyede). Az alapkutatás mozgató rugója így részben lehet a gyakorlati alkalmazás, de lehet az emberi „kíváncsiság”, a világ megismerésének és megértésének igénye is. Vannak olyan kutatások is, amelyekben hangsúlyozottan van jelen a felhasználás, de azok nem, vagy nem közvetlenül építenek az alapvető természeti törvényekre (Edison negyede). Ezeket szokták „tisztá alkalmazott kutatásnak”, „technológiai fejlesztésnek” vagy „kísérleti fejlesztésnek” is nevezni.

A kutatás-fejlesztés fenti három formáját sokszor – helytelenül – szembeállítják egymással, jóllehet ezek egymást kiegészítik, ezért minden országnak mind a három területet kell támogatnia. Az *innováció* az alkalmazásokhoz kötődik, az NSF (National Science Foundation) például úgy definiálja, hogy az innováció az ötleteknek és tudományos eredményeknek hasznos termékre vagy szolgáltatásra való konvertálása.¹ Ezek szerint az innováció egy folyamat utolsó lépcsője, amelyet megelőz a (tisztá vagy alkalmazott) alapkutatás. Így nyilvánvaló, hogy ha ebből a folyamatból valamelyik lépcső kimarad, akkor előbb-utóbb a közvetlen gazdasági hasznot (is) ígérő innováció is sérül.

A bölcsészettudományok részéről az alapkutatások fontos részét képezi a kultúra megőrzése és ápolása, illetve Magyarországon a kifejezetten hungaricumnak minősülő területek felkarolása is. A társadalom működésének és folyamatainak vizsgálata, megértése, összehasonlítása a nemzetközi folyamatokkal szintén része az alapkutatásoknak.

Tudomány művelése és az eredmények közlése

A tudományt és az áltudományt elsősorban nem az különbözteti meg egymástól, hogy „kinek van igaza”, a legtöbb tudományterületen általában nem is objektív igazságról, hanem

¹ 2019. évi CXXIII. törvény szerint az innováció: „egy új vagy továbbfejlesztett termék vagy folyamat, vagy ezek kombinációja, amely jelentősen különbözik a jogi formájától vagy finanszírozási módjától függetlenül az adott szervezet korábbi termékeitől vagy folyamataitól, és amelyet termék esetén a potenciális felhasználók számára elérhetővé tettek, vagy amelyeket folyamat esetén a szervezet használatba vett, továbbá amely lehet a) termék innováció: [...], b) üzleti folyamat innováció: [...]”.

a lehetséges legjobb tudományos magyarázatról, a tudósok többsége által elfogadott elméletről, még meg nem cáfolt teóriáról beszélhetünk. A legfőbb jellemzője a tudománynak, az áltudománnyal összehasonlítva, hogy az adott területen a *nemzetközileg elfogadott kutatási módszertan* szerint működik és az eredményeiről, a következtéseiről a szakterület képviselői véleményt nyilvánítanak. Ez utóbbinak fontos része a folyóiratokban működte-tett (anonim) bírálati rendszer.

A fentiek szerint a *tudomány művelése és értékelése* a legtöbb területen (nemcsak a természettudományok területén) *nemzetközi* kell, hogy legyen; elengedhetetlen az eredmények széleskörű láthatósága, kereshetősége. A kutató azért is törekszik színvonalas nemzetközi folyóiratokban publikálni, neves kiadónál monográfiát megjelentetni, hogy az eredmények a lehető legszélesebb tudományos közösséghez eljussanak. És azért is célszerű a szakmailag igényes lektorált szakfolyóiratokba küldeni az új eredményeket, hogy azok a lehető legkomolyabb bírálati folyamaton menjenek keresztül.

A saját szűkebb szakterületemen is a XX. század első felében még jelentős eredményeket jelentettek meg kisebb nemzeti nyelveken,² de az elmúlt évtizedekben az angol nyelv a legtöbb tudományterületen egyértelműen egyeduralkodóvá vált. Természetesen vannak olyan területek, amelyek megítéléséhez a magyar nyelv ismerete elengedhetetlenül szükséges, ezeknél a tudományos publikálás nyelve is lehet a magyar. Ugyanakkor a magyar kultúra kutatásával kapcsolatos eredményeknek idegen nyelven való bemutatása nemcsak a megmérettetés miatt fontos, hanem azért is, hogy kultúránkat megismertessük a tágabb tudományos közösséggel.

Habár, ahogy írtam – kevés kivételtől eltekintve – a tudományos eredmények közlésének (és megvitatásának) nemzetközi nyelve az angol,³ a magyar nyelv ápolása – ideértve az egyes tudományterületek szaknyelvét is – fontos, de ezek elsősorban az oktatásban és a tudomány-népszerűsítésben kell, hogy megjelenjenek.

A tudományos kutatás fontosabb hatásai

A kutatásnak többszörös haszna van, amit egy ország tudománypolitikájának kialakítása-kor mérlegelni kell:

(i) a közvetlen haszon a *tudományos eredmény*, amelynek révén jobban megértjük a vilá-gunkat. Ezek azok az eredmények, amelyeket monográfiák, tudományos cikkek, stb. mu-tathatnak meg,

(ii) az eredmények gyakran *felhasználásra* kerülnek az iparban, a gazdaságban, a társada-lomban (nem mindig tervezett módon, számos esetben előre nem várt hasznosulása van a kutatásoknak), fejlesztések épülnek rájuk, részét képezik az innovációs láncnak, esetleg szabadalmak születnek az eredményekből,

² Például magyarul (Kazinczy Gábor, képlékenységtan), lengyelül (Huber, folyási feltétel), hollandul (Koiter, stabilitáselmélet). Sajnos mindhármuk zseniális eredményeit tőlük függetlenül más kutatók később újra meg-alkották és angolul publikálták.

³ Természetesen ez nem jelenti azt, hogy néhány tudományágban, elsősorban a bölcsész- és társadalomtudo-mányok területén, a tudományos kutatáshoz ne lenne szükség az angolon kívül további nyelv(ek) tudására is. Azt is tudomásul kell venni, hogy egyes területeken máig jelennek meg jelentős monográfiák pl. német vagy francia nyelven.

(iii) az ország nemzetközi tudományos megítélése, egyetemeink helye a nemzetközi rangsorokban elsősorban a kutatók (egyetemi oktatók) tudományos eredményeitől függenek,⁴

(iv) a kutatások egy része kultúrával, a nemzeti örökséggel foglalkozik, így fontos szerepük van a kulturális örökség megőrzésében, ápolásában,

(v) a társadalmi folyamatok feltárása, értelmezése és magyarázata jelentős szerepet játszhat egy *egészséges társadalom kialakításában*,

(vi) a kutatási háttér révén olyan tudás gyűlik össze és olyan *gondolkodásmód* alakul ki, amely a felsőoktatás alapjául és háttéréül szolgálhat: létrejön egy nyitott, kereső, a *miérteket* megkérdő oktatói háttér,

(vii) a kutatás révén kialakuló problémamegoldó képesség számos kihívást jelentő, de nem tudományos (pl. mérnöki) kérdésben közvetlenül hasznosul,

(viii) a kutatás a kutatói, oktatói utánpótlás képzésének műhelye: a ma fiatal kutatójából, PhD diákjából lesz húsz év múlva az érett kutató, az egyetem professzora, akinek meghatározó szerepe van az ország értelmiségének nevelésében és a társadalom gazdagodásában.

A felsoroltak közül meggyőződésem szerint az egyik legfontosabb – egy kicsiny országban különösképpen – a *kutatás az, amely megteremti az önállóan gondolkodó, széles látókörű, innovatív értelmiség képzésének háttérét.*⁵ Az ilyen tudományos iskolák visszafejlődésével romlik a következő generáció önálló, gondolkodó képessége is.

Az (i) - (iii) pontok miatt a kutatásokat azokon a területeken érdemes támogatni, ahol a legjelentősebb eredmények várhatók, azaz ahol eleve kiváló műhelyekkel rendelkezünk és már jelentős eredményeink vannak, de a (iv)-(viii) pontokat mérlegelve nyilvánvaló, hogy ez nem jelentheti a többi terület elhanyagolását.

Fontos megjegyezni, hogy a fent felsorolt hatásoknak van egy lényeges további következménye: egyedül a felmutatható eredmények és a kihívást jelentő problémákkal való szembesülés, az inspiráló, stabil kutatási környezet képesek arra, hogy a legtehetségesebb fiatal kutatókat itthon tartsuk és hazacsábítsuk.

Tudománypolitika és kutatástámogatás

A *kutatónak teljes szabadsága* van, illetve kell, hogy legyen, olyan területet kutatni, amit fontosnak vagy érdekesnek, nemzetközileg relevánsnak tart. E szabadságnak azonban nyilvánvalóan vannak szervezeti és anyagi korlátai is. A kutatók nagyobb részt egyetemeken, kisebb hányadban kutatóintézetekben, ipari vállalatoknál, múzeumoknál, levéltárakban stb. dolgoznak. Egy-egy egyetemi tanszéknek, kutatócsoportnak kutatási profilja van és a kutatók felvétele, előléptetése akkor lehetséges, ha az illető a csoport kutatási területén (vagy megcélzott új területén) végez magas szintű munkát. A csoportok eredményességéhez a pályázati sikeresség is hozzátartozik, és bár vannak tematikai megkötés nélküli tudományos pályázatok és így bármely témával lehet pályázni, de a pályázás természetesen nem

⁴ Az ország közvéleményének és a tudománypolitikával foglalkozóknak is fontos, hogy az egyetemek jól teljesítsenek a nemzetközi rangsorokban. Ezt nem vitatva (és ismervé számos kritikáját a rangsor-meghatározás szempontjainak), az elsődleges cél mégsem ez, hanem a *tudományos kiválóság javítása*, amelynek várható következménye lesz a rangsorokban való előbbre jutás is.

⁵ A kutatás teremti meg a nyitott gondolkodású tanár-képzés háttérét is, azon pedagógusokét, akik a középiskolákban képesek lesznek kreatív, innovatív gondolkodásra tanítani a következő generációt.

jelenti a támogatás elnyerését is. Alapvető kérdés ezért, hogy a *pályázó habitusának megítélése mellett* hogyan értékelik a kutatás pályázati tervét? A nemzetközileg is elfogadott válasz, hogy mi a kutatás *várható hatása (impact-ja)*. A „hatást” azonban igen tágan értelmezik, az lehet tudományos, lehet társadalmi, kulturális és lehet rövid- vagy hosszútávú gazdasági haszon is.

A kutatási pályázatok segítenek abban, hogy a tudományos kutatások olyan területek felé forduljanak, amelyek valamilyen szempont miatt fontosak, amelyeken jelentős „impact” várható.

Tudománypolitikai döntés, hogy a kutatásra szánt források hányad részét szánják alapkutatásra és tisztán felhasználás-orientált fejlesztésre, hányad része tematikus és tematikai megkötés nélküli, és az is, hogy a támogatás hányad része történik az intézmény(ek) közvetlen finanszírozásával és hányad része pályázati úton. A tudomány szabadsága ott kell, hogy érvényesüljön, hogy egyes tudományos pályázatok értékelését, a pályázatok közti tudományos rangsor meghatározását az adott tudományterület vezető képviselői végzik. Ezt az Alaptörvény is garantálja: „a kutatások tudományos értékét meghatározni kizárólag a tudomány művelői jogosultak.”

A tudományos kutatásra szánt támogatás változhat gyorsan is, de a kutatás-fejlesztés szűk keresztmetszete általában a kutató ember, az ún. humán erőforrás. Ennek megerősítése lassú folyamat: a fent említett doktori és tudományos iskolákban, kutató intézetekben tud megteremtődni az a közösség, ahol a kutatói habitus kialakul. A tudományos kutatástól eltávolodott értelmiség visszacsábítása kutatás-fejlesztésre vagy a külföldre távozott kutató hazahozatala csak korlátozottan lehetséges.⁶ Legfontosabb ezért jelenlegi kutatói műhelyeink megerősítése és a vonzó kutatói életpályamodell megteremtése.

A tudományos kutatásban érintettek egyrészt

- a *tudomány művelői* („research performing”): legnagyobbbrészt az egyetemek, a kutatóintézetek, az ipari kutatóintézetek, múzeumok, közgyűjtemények munkatársai, másrészt
- a *tudomány finanszírozói* („research funding”), ebben a legfontosabb szereplő az NKFIH, kisebb mértékben az MTA is, harmadrészt
- a *tudománypolitikáért és kultúráért* felelős szervezetek, az ITM, az EMMI, az MTA, az MMA stb.

Valamennyi szereplő érdekelt a helyes tudománypolitika kialakításában, és bár szempontrendszerük nyilvánvalóan különböző, de meggyőződésem, hogy eme szempontok egy egészséges társadalomban összeegyeztethetőek, és megtalálható a minden érintett számára elfogadható megoldás.

Az MTA célkitűzései

Az MTA Közgyűlése a fenti alapvetéssel összhangban az MTA stratégiai célkitűzéseit az alábbi hét pontban fogalmazta meg:

1. Az Akadémia a magyar tudományos közösséget egyesítő és megjelenítő köztestület.

⁶ Külföldi kutatók Magyarországra csábítása (jelentős anyagi forrásokkal) lehetséges ugyan (és támogatandó is), de nem várható, hogy ez a közeljövőben jelentős számban megtörténik.

2. Az Akadémia őrzi és ápolja a magyar nyelvet, gondozza a nemzet tudományos és kulturális örökségét.
3. Az Akadémia hozzájárul a kutatás feltételeinek megteremtéséhez, és képviseli a magyar tudományos kutatás érdekeit.
4. Az Akadémia a tudományos minőség és a tudományetika letéteményese.
5. Az Akadémia feladata a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatainak bővítése, eredményeinek megjelenítése és érdekeinek képviselése.
6. Az Akadémia a nemzet tanácsadója.
7. Az Akadémia közvetíti a tudományos kutatások eredményeit a társadalom számára.

Ezekkel teljes mértékben egyetértve fogalmazok meg néhány további elvet az MTA jövőjével kapcsolatban.

2 A köztisztület szerepének erősítése, az MTA a nemzet tanácsadója

Mivel korábban az MTA felügyelte az intézethálózatot, amely a magyar tudomány döntő részét lefedte, természetes volt, hogy konkrét tudományos kérdésekben az MTA elsősorban az intézethálózatra támaszkodott. Minthogy ez a közvetlen kapcsolat megszűnt, az MTA-nak a köztisztületén keresztül szélesebb bázisra kell alapoznia azt a szerepét, hogy tudományos kérdésekben a nemzet tanácsadója lehessen.

Ennek egy lehetséges módja az Osztályok alatt szerveződő *Tudományos Bizottságokra* való, az eddiginél erőteljesebb támaszkodás. Ez abban az esetben lehetséges, ha a bizottsági struktúra olyan, hogy lefedi a tudomány minden területét. Ezért végig kell gondolni a bizottságok rendszerét, (amely osztályonként erősen különböző), az esetleges albizottságokat és az interdiszciplináris bizottságokat is, hogy a leghatékonyabban tudjanak tudományos kérdésekben véleményt nyilvánítani. Mérlegelni kell a tudomány fejlődését követő újabb (al)bizottságok és interdiszciplináris bizottságok felállítását. Természetes elvárás, hogy a bizottságok szakmai, tudományos kérdésekben rendszeresen ülésezzenek.

A tudományos bizottságok választási módját nem gondolom megváltoztatni, de fontos lenne, hogy a fiatalabb tudós generáció is elérhető legyen. Ennek egy lehetséges módja az albizottságok létrehozása vagy olyan bizottsági rendezvények szervezése, amelyekre nemcsak a választott tagok kapnak meghívást.

Célszerű lenne a *Fiatal Kutatók Akadémiájának* bevonása is, aminek első lépése lehet, hogy elnökük állandó meghívottja az elnökségi (vagy a kibővített elnökségi) üléseknek.

A megújuló bizottsági rendszerrel, amely összefogja egyes szakterületeken az ország valamennyi tudományt művelő szereplőjét (egyetemek, egyetemi kutatócsoportok, kutatóintézetek, stb.), az MTA felkínálhatja a szakértelmét a kormánynak, hogy hatékonyan a nemzet tanácsadója lehessen.

3 Együttműködés a magyar tudományosság erősítésére

Az MTA-nak a politikai pártoktól távol, de a mindenkori magyar kormánnyal együttműködve kell tevékenykednie. Számomra nyilvánvaló, hogy az MTA vezető tisztségviselője nem lehet politikai pártnak tagja.⁷

Az MTA a Közgyűlés által elfogadott 7 célkitűzésével a magyar társadalmat kívánja szolgálni, ebben szükségszerűen partnere a magyar kormány. Ezt a megközelítést el kell tudnunk fogadtatni. Ezért az MTA-nak egyrészt olyan struktúrát kell kialakítania, ahol ezen célokat a lehető legjobban tudja megvalósítani, másrészt fel kell kínálnia a kormánynak (parlamentnek, érintett minisztériumoknak) a tudását, hogy szakértelme a lehető legjobban a teljes társadalom számára hasznosulhasson. A legfontosabb területek, ahol az MTA szerepe lényeges lehet (amelyeket részben az akadémiai törvény is biztosít)

- a tudománypolitika alakítása, ezen belül kiemelten fontos
- egy stabil és vonzó kutatói életpályamodell kialakítása és működtetése,
- szerepvállalás a kutatási pályázatokban,
- szerepvállalás a nemzetközi tudományos kapcsolatokban,
- közreműködés a hazai tudományos minőségbiztosításban.

Az MTA korábban is együttműködött a kormányon kívül azokkal a szervezetekkel, amelyeknek meghatározó szerepe volt a magyar tudományban, kutatás-fejlesztésben; az Elnökségnek meghívottjai voltak az OTKA és az MRK elnöke és a kutatóhálózat képviselői. Figyelembe véve az elmúlt évek változásait, azt gondolom, hogy szoros és rendszeres kapcsolattartásra van szükség az alábbi szervezetekkel:

- NKFIH,
- egyetemek (RK),
- kutatóhálózat (ELKH),
- valamint az ipar (és a vállalati kutatások) képviselői és
- a Magyar Művészeti Akadémia.

E szervezetek elnökei (az ipar képviselőire még visszatérek) meghívottjai lehetnek az elnökségi (vagy kibővített elnökségi) üléseknek.

Mint közismert, az OTKA az NKFIH részévé vált, az egyetemeknek logikus képviselője a Rektori Konferencia, a kutatóhálózat legfontosabb része az ELKH. Az ipar képviselőjét több szervezet is elláthatja (pl. a Magyar Mérnök Akadémia is), de talán leghatékonyabb lenne az Innovációs Szövetséggel való kapcsolat. Nem egyszerű, de nem is megkerülhető kérdés a két párhuzamos intézménynek, az MTA és az MMA szerepének, egymáshoz való viszonyának tisztázása. Nincs kész válaszom erre. A rendszeres kapcsolat és párbeszéd mindenképpen szükséges.

Az MTA többször szervezett olyan fórumokat pl. a „tudomány megrendelői”, amelynek a keretében párbeszéd indult a vállalati fejlesztések és a tudomány képviselői között. Ezt az irányzatot érdemes megerősíteni, meggyőződésem, hogy ez a társadalomnak, a tudománynak és az iparnak (gazdaságnak) egyaránt hasznos.

⁷ Ugyanígy az is természetes, hogy összeférhetetlenség miatt az MTA főállású vezetője (elnök, főtítkárs és főtítkárhelyettes) nem lehet egyéb önálló jogi személy oktatási vagy kutatási intézmény vezetője.

Nagyon fontos az MTA külföldi kapcsolatainak, ápolása, erősítése, bővítése, az eredményeik hazai megismertetése. Az MTA Küldetéshez kapcsolódó 2. melléklet így fogalmaz: “Ki kell alakítani a nemzetközi és nagy nemzeti tudományos és tudománypolitikai szervezetek (pl. OECD, UNESCO, ISC, EASAC, ALLEA, Science Europe, NAS, Royal Society) által készített jelentések, tanulmányok rendszeres magyar nyelvű referálásának és hazai helyzethez való adaptációjának rendszerét. Kiemelendő ezek közül az európai szakpolitikai ajánlások rendszeres bemutatása, alkalmazása és az ENSZ fenntarthatósági céljainak (SDG) teljesítése érdekében megvalósuló globális együttműködésben való részvétel elősegítése, ami az MTA tudományos tanácsadói szerepvállalásának is elengedhetetlen feltétele.”

4 Szervezeti kérdések

Azt gondolom, hogy az MTA jelenlegi osztályszerkezete alapvetően helyesen fedi le a magyar tudományosságot, jelen helyzetben *az osztálystruktúra változatlanul* hagyását javaslom. A tudományterületek súlyának változását az egyenletesen kiosztott levelező tagsági helyeken túli helyekkel lehet figyelembe venni. Személyes véleményem, hogy az új tagok megválasztásánál fontos szempont kell, hogy legyen a fiatalítás, ez az egyik fontos feltétele annak, hogy akadémiánk élő, dinamikus szervezet legyen.

A Titkárságon belül célszerű lenne erősíteni a kormányzati kapcsolattartást, szükség lenne legalább egy személyre, akinek kifejezetten ez a feladata, de jobbnak tartanám egy *Stratégiai Osztály* létrehozását (néhány fővel), amelynek kiemelt feladata a kormányzati kapcsolattartás, és amely közvetlenül az MTA elnökének irányítása alatt állna. Mint írtam, nagyon lényeges, hogy folyamatos párbeszéd legyen a kormányzati szervekkel, minisztériumokkal. A Stratégiai Osztály koordinálhatná a tudományos helyzetelemzéseket, a trendek vizsgálatát, a szükséges kapcsolatok kialakításának módjait az előző pontban felsorolt szervezetekkel. A kutatóhálózattal való új kapcsolat módját ki kell alakítani, és – a jelenlegi elnökünk nyilatkozatával összhangban – szorosabbá kell tenni a kapcsolatot a felsőoktatással, amelynek a kormánystratégia kiemelt szerepet szán a tudományos kutatásokban.

Az operatív működés szempontjából megfontolandó, hogy kétfajta Elnökségi ülés legyen: egy havi rendszerességgel tartott és egy *kibővített elnökség* (félévente kettő vagy három); a meghívottak ez utóbbin vennének részt.

Megfontolandó, hogy a „Stratégiai Tanácsadó testületen” kívül, milyen tanácsadó testületet működtessen az *MTA elnöke*. Logikus lenne a külső és tiszteleti tagjaink, a Területi Bizottságaink (határon túliak is) képviselőinek bevonása, és legalább évente egyszer kikérni a véleményüket.

Célszerűnek tartom egy tanácsadó testület létrehozását a *Főtitkár mellett*, amelybe meghívást kapnának az érintett minisztériumok, kutatóintézetek, iparvállalatok, gazdasági szféra, múzeumok, közgyűjtemények és a felsőoktatás képviselői. A delegáltak a szervezetek középvezetői lehetnének, akik a tudományos kutatáshoz kapcsolódó tevékenységeket operatívan irányítják.

A jelenlegi irányítási struktúrát alapvetően elfogadom: közgyűlés, Elnökség, Vezetői Kollégium, elnök; azzal a megjegyzéssel, hogy a döntési folyamatokat és a válaszidőket, az igényesség fenntartása mellett, fel kell gyorsítani. Elfogadom a főtitkárra vonatkozó, az

MTA Titkárság SZMSZ-ben rögzített tevékenységeket is (megjegyzés: az SZMSZ-t a kutatóhálózat leválasztása miatt módosítani kell). Célszerű, hogy az SZMSZ 8.3 pontjának megfelelően a főtitkár (vagy helyettese) kéthetente a titkárságon munkaértekezletet tartson, véleményem szerint ez kellően sűrű a párbeszédhez, ahhoz, hogy a titkárság tagjai kifejt-hessék véleményüket és a szükséges információkat is megkaphassák. Úgy kell szervezni, hogy szakmailag hatékonyan, dinamikusán támogassa az elnök, Elnökség és a közgyűlés döntési folyamatait.

A jelen helyzetben a Vagyongazdálkodási Bizottságnak fokozottan fontos szerepe van. Az MTA vagyongazdálkodását hatékonyabbá kell tenni annak érdekében, hogy az Akadémia vagyona értékálló maradjon (figyelembe véve a magyar tudományosság, így a kutatóháló-zat érdekeit is) és úgyszintén számottevő forrást jelentsen az Akadémia szakmai feladatai-nak ellátásához.

5 Pályázati rendszer

Az MTA pályázati rendszere, azaz

- a Lendület,
- a Bolyai,
- a Prémium postdoc,
- a Kutatócsoport és
- a gyermeket nevelő kutatónők támogatása

pályázatok (az utolsó kivételével) hosszú idő óta sikeresen folynak, ezeket folytatandónak és fejlesztendőnek tartom.

Fontos hangsúlyozni, hogy ezek a pályázatok szerves részét képezik a hazai pályázati rend-szernek, így ezek kiírását, szempontrendszerét mindenképpen a hazai kutatói életpályamo-dellhez illesztve, az NKFIH pályázataival összehangolva kell kialakítani.

A kutatás támogatás („research funding”) olyan terület, különösen az intézethálózat levá-lasztását követően, miután az MTA közvetlen kutatási („research performing”) szerepe megszűnt, ahol az MTA fel tudja ajánlani szakértelmét, nemzetközi tapasztalatait. Véle-ményem szerint az országnak hasznára lenne, ha az alapkutatási támogatások elosztásában az MTA a jelenleginél lényegesen nagyobb szerepet játszana.

Megfontolandó, támogatandónak tartom az MTA jelenlegi elnökének javaslatát egy „Ins-titute for Advanced Study” és a hozzá kapcsolódó pályázati forma létrehozására.

6 Minőségbiztosítás

A tudományos teljesítmény mérése mind az egyetemi karrier, mind a kutatói karrier szem-pontjából lényeges, és természetesen konszenzus van abban, hogy a legjobbakat kívánjuk minden területen előnyben részesíteni. Ugyanakkor a figyelembe veendő szempontok és a tudományometriai adatok szerepe erőteljesen függ az egyes tudományterületek publikációs és idézettségi szokásaitól.

Egy hosszú folyamat eredményeképpen alakult ki az *MTA doktora cím* követelmény-rend-szere, a kialakításban a tudományos osztályokon keresztül a kutatóintézetek képviselői és

az egyetemek professzorai egyaránt részt vettek. A megvalósult rendszert fontosnak és értékesnek tartom, legfőképpen azért, mert oly módon alkalmas a tudományos teljesítmény mérésére, hogy figyelembe veszi a tudományterületek sajátosságait is.

Arra a kérdésre, hogy egyes felsőoktatási intézményeknek a kinevezésekhez milyen tudományos kiválóságot kell megkövetelni, nincs konszenzusos válasz⁸, de az MTA doktora cím nagyfokú elfogadottságát mutatja, hogy a jelenlegi MAB szabályozás is az MTA doktora címhez szükséges teljesítményhez viszonyítva rögzíti az egyetemi tanári követelményeket. Fontos ezért a cím megőrzése és szükség esetén a követelmények frissítése.

Nagyon egyetértettem azzal a korábbi változtatással, hogy az MTA doktori cím megszerzéséhez több területen az önálló disszertáció írása mellett a „rövid értekezéssel” való pályázat már nem kivételes forma. Ez azt jelenti, hogy ezeken a területeken fontosabbá válnak a publikált nemzetközi folyóiratcikkek és így végső soron hangsúlyosabbá válik a habitusvizsgálat. Ezt tovább erősítendőnek tartom, megjegyezve, hogy jelentős különbségek vannak a tudományterületek között⁹, és így az MTA doktora cím megszerzésének túlzott egyszerűsítése kárt is okozhat.

Azt gondolom, hogy az *MTMT* (és elődje a *KPA*) jelentős szerepet játszott abban, hogy minden területen átlátható publikációs tevékenység (és hivatkozottság, azaz tudományos impact) álljon a pályázatok és jelölések mögött.¹⁰ Ez különösen fontos volt a bölcsész- és egyes társadalomtudományok területén, ahol kevésbé reprezentatív a *WOS*-ra alapozható értékelés.

Ahhoz, hogy az *MTMT* ezt a szerepét a jövőben is be tudja tölteni, elengedhetetlen, hogy az adatbázisára építve könnyen (automatikusan) létre lehessen hozni számszerű értékeléseket, akár az MTA doktori minimumkövetelményeihez, akár egy-egy tanszék publikációs tevékenységének felméréséhez.¹¹

Fontos eredmény az *Etikai kódex* létrehozása is, ismét lényeges, hogy ez az egyetemek és kutatóintézetek képviselőivel közösen jött létre. Érdemes ezt a továbbiakban is – a nemzetközi trendekre figyelve – karbantartani, hogy az egyetemi és kutatóintézeti etikai szabályzatok kiindulásául szolgálhasson.

7 Tudománynpszerűsítés

A XX. század közepe óta közhely, hogy a tudós nem vonulhat el elefántcsont-tornyába, hanem kutatási eredményeit, elképzeléseit a társadalomnak is meg kell mutatnia; azt a közeget is meg kell győzni arról, hogy miért fontos tudományos tevékenysége. Ez a törekvés az elmúlt évtizedekben jelentősen erősödött, és azt gondolom, hogy ebben az MTA-nak jelentős lépéseket kellene tennie.

⁸ Személyes véleményem szerint egy kutatóegyetemen, minden olyan területen, ahol a cím megszerzhető, az MTA doktora címnek megfelelő tevékenységet kell elvárni egy egyetemi tanártól.

⁹ Van pl. olyan terület, ahol jelentős új eredményeket nem cikkekben, hanem monográfiákban írnak meg.

¹⁰ Ez nemcsak az MTA tagsági jelölés vagy az MTA doktora cím esetén fontos, hanem az egyetemi docensi, tanári kinevezéseknél, a PhD fokozatnál, a Lendület, OTKA, stb. pályázatoknál is.

¹¹ A félreértések elkerülése végett: a számszerűsítés nem jelenti azt, hogy ezek a számok egy-egy értékelés egyedüli szempontjai lennének, csupán egyike a mérlegelendő szempontoknak.

Fontos a *Magyar Tudomány* további fenntartása. E színvonalas folyóirat elsősorban az igényes, értelmiségi olvasóközönségnek szól, akik az adott szűk szakterületet nem ismerik.

Javaslom, – a korábbi OTKA - Élet és Tudomány cikkpályázat rendszerének mintájára – egy *tudománynépszerűsítő cikkpályázat* évenkénti meghirdetését, célszerűen az Élet és Tudomány és a Természet Világa szerkesztőségének közreműködésével, ahol a célközönség az érdeklődő laikus olvasó és a tudomány iránt fogékony középiskolás.

Ahogy már írtam, a tudomány nyelve alapvetően az angol, több élet- és természettudományi területen az MTA doktora címért benyújtott dolgozat nyelve is többségében angol. Ugyanakkor hasznos lenne kötelezővé (vagy erősen ajánlottá) tenni, hogy az MTA doktora címre pályázó egy kifejezetten *ismeretterjesztő tanulmányt*¹² is készítsen a disszertációjához kapcsolódóan, amelyet vagy jelentessen meg előzetesen, vagy nyújtsa be a disszertációval együtt. Ennek célja az érdeklődés felkeltése és a tudomány közelebb vitele a nem-tudósokhoz. Ennek nyelve természetesen *magyar* lenne.

Kiemelt figyelmet kell fordítani az MTA jelentős könyvtárának, múkincseinek gondozására, erősíteni kell ezek bemutatását a tágabb érdeklődő közönségnek.

Fontos az MTA nyitása a tudomány iránt érdeklődők felé, ezért támogatandónak és népszerűsítendőnek tartom az „MTA baráti köre” szerveződést.

A Magyar Tudomány Ünnepe fontos és megtartandó, szerintem fontos az is, hogy ez az év egy rövid időszakához kapcsolódik. E mellett lényeges lenne – a Területi Bizottságok és az Osztályok bevonásával – az egész éven átnyúló tudománynépszerűsítő programok szervezése is.

8 Magamról

A saját tapasztalataimból, a pályázat szempontjából az alábbiakat tartom kiemelendőnek:

- az OTKA vezetésében eltöltött tizenegy év (hat év kollégiumi elnökség, öt év elnökség),
- az OTKA elnökeként részvétel az európai és a magyar tudománypolitikában,
- összesen csaknem öt év kutatói és oktatói munka az USA egyik kiváló egyetemén,
- oktatói és kutatói munka a BME-n (ez alatt DI elnök, Szakmai Habilitációs Bizottság elnök, rektor helyettes), ehhez kapcsolódó ipari K+F+I munkák,
- European Society for Composite Materials elnöke (2010-12),
- 1998 óta veszek részt MTA Köztestületének munkájában, három éven át közgyűlési képviselőként ezt követően levelező, majd rendes tagként,
- részvétel az MTA Elnökség munkájában jelenleg Osztályelnökként (korábban szervezeti jog nélkül OTKA elnökként).

¹² A tanulmány nem kell, hogy kizárólag a pályázó új eredményeit tartalmazza, és természetesen nem kell, hogy a pályázó minden eredményét tartalmazza. A fő szempont a kommunikálhatóság. Hossza legalább 6-8 oldal lehetne, a maximumot nem korlátoznám.